

A feltörő Kína a Közel-Keletre vetette szemeit

LILY HINDY:

A RISING CHINA EYES THE MIDDLE EAST
THE CENTURY FOUNDATION (WWW.TCF.ORG)

APRIL 6, 2017

A tavaly januári, Arab Liga előtt tartott beszédében a kínai elnök, Xi Jinping így fogalmazta meg nézeteit Kína szerepéről a Közel-Keleten: „ahelyett, hogy befolyásért kutakodnánk a Közel-Keleten, mi béketárgyalásokat támogatunk; ahelyett, hogy bármiféle befolyás után vágyakoznánk, mi minden érintettet fel-szólítunk, hogy csatlakozzon a Belt and Road Initiative-hez; ahelyett, hogy megpróbálnánk betölteni az „úrt”, kooperatív partnerhálózatot építünk „win-win” kimenetekkel.”

Hindy tanulmányában olvasható, hogy a Közel-Keleten tradicionális nagyhatalmi politikát megvetve Xi úgy prezentálja Kínát, mint egy új alternatívát: egy önálló nagyhatalmat a régióban, amely újszerű taktikával rendelkezik. Kína gazdasági fellendülése a Közel-Keleten az olajimport, a gépipar és a textilexport, valamint az ambiciózus Belt and Road Initiative (*a továbbiakban OBOR*) révén Xi elnök külpolitikájának egyik legfontosabb alapköve, s célja újra kiépíteni a legendás Selyemutat, amely egykor Kínából Közép-Ázsián és a Közel-Keleten át Afrikába és Európába futott. Az ország évtizedeken keresztül nem avatkozott be a Közel-Kelet politikájába, amelynek köszönhetően abban az egyedi pozícióban van, hogy minden ország vezetőivel baráti kapcsolatot ápol. A közelmúlt eseményei ugyanakkor egy fordulatot mutathatnak a korábbi kínai diplomáciában.

Kína Nyugat felé fordul?

Kína erősödő világhatalmi státuszához már nem fér kétség, ezt tükrözi gazdasági bátorsága és növekvő katonai ereje – írja a szerző. Történelmileg minimális diplomáciai és biztonsági szerepet játszott a Közel-Keleten, de az újkeletű vita a kínai külpolitikai közösségben arra utal, hogy nő a támogatás a Nyugatra fordulás mellett. 2012-ben Wang Jisi, egy sokra tartott politikai kutató, megfogalmazott egy új stratégiát: „Míg az Egyesült Államok Keletre fordul, Európa, India és Oroszország szintén Keletre tekint, addig Kínának egy »Nyugatra vonulás« című stratégiai terv kellene”. Az írása első volt a sok közül, melyek Peking stratégiáját újra gondolva, a mindkét irányba kiegyensúlyozott külpolitikai megközelítést támogatták.

A kínai OBOR projekt egy ambiciózus tervezet a régen Selyemútként ismert kereskedelmi hálózat újjáépítésére. 2014-ben 40 milliárd dolláros befektetéssel indult a program, amely főként infrastruktúra, gáz- és olajvezetékek fejlesztésére fókuszál Közép-Ázsiában és tőle nyugatabbra. A projekt részeként több stratégiai pontban alakítottak ki állomásokat, például Egyiptomban vagy Iránban. Egyiptomban a Szezi-csatorna hosszú idők óta Kína legfontosabb kereskedelmi útvonala, amely területen szintén megnőtt a befektetések mértéke az OBOR program kereteiben. Emellett Kína érdeklődést mutatott egy, a Vörös-tengert a Földközi-tengerrel összekötő vasútvonal építésében, amely a Szezi-csatorna alternatívájaként épülne meg.

Regionális kapcsolatok

A tanulmány következő része Kína regionális kapcsolataira fókuszál. A legtöbb kínai elemző egyetért abban, hogy Peking legfőbb külpolitikai irányvonala a saját gazdasági érdekeinek promótálása. Kína a régió számára a legjelentősebb exportőr

és a legnagyobb olajimportőr. A kölcsönös gazdasági függés mértéke magas a közeli szövetségeseivel, többek között Szaúd-Arábiával. A szaúdi olajexport mennyisége Kínába exponenciálisan növekedett az elmúlt két évtizedben.

Szaúd-Arábia hosszú ideje szintén Kínára támaszkodik fegyvereinek beszerzésében (drónok, ballisztikus rakéták), és ez az üzleti kapcsolat az idő előrehaladtával folyamatosan erősödik. A két ország megállapodott kínai tervezésű drónok gyártásáról Szaúd-Arábiában (ez lesz az első ilyen jellegű kínai gyár a Közel-Keleten), továbbá Kína nemrég büszkén jelentette be, hogy az új Wing-Loong II fegyverzett drónjára megkapta története eddigi legnagyobb UAV megrendelését (egy megerősítetlen forrás szerint 300 darabot vásárolt tőlük Szaúd-Arábia). Ha igaz, ezzel Szaúd-Arábia bekerülne azon országok szűkös csoportjába, melyek fegyverzett drónokkal rendelkeznek, illetve gyártanak. Két probléma azonban zavarja a két ország erősödő kapcsolatát: Kína politikája a szír konfliktusban, és partnersége Iránnal.

Kína kapcsolata Iránnal jelentősen erősödött a szankciók éveitől, és jelenleg Irán legnagyobb kereskedelmi partnere. Pekinget széles körben méltatták a P5+1 tárgyalásokban a pozitív szerep vállalásáért, mely tárgyalások során megszületett a JCPOA tervezet, ami Teherán nukleáris programját hivatott meggátolni a nemzetközi szankciók felemeléséért cserébe. Kína továbbra is megvédi az egyezséget Trump elnök beiktatása óta, aki többször is az egyezmény felrúgásával fenyegetőzött. Xi Jinping volt az első nemzetközi vezető, aki meglátogatta Iránt a szankciók felemelését követően, a találkozójuk 17 pontos megállapodást eredményezett olyan területeken, mint az energia, a kereskedelem és ipar.

Kína a legnagyobb kereskedelmi

partnere Egyiptomnak is, mely bilaterális kereskedelme 2014-ben 11,6 milliárd dollárra rúgott, nagymértékben kiegyensúlyozatlanul Peking javára. Egyiptom nemrég egy 12 milliárd dolláros IMF hitel felvételére szorult, a két ország pedig egy 2,6 milliárd dolláros devizaváltási ügyletet bonyolított le 2016 decemberében. Ez volt az első alkalom, amikor a yuant tartalékvalutaként használták; egy hónappal azután, hogy csatlakozott az amerikai dollár, euró, yen, és angol font által alkotott, az IMF által hivatalosan elfogadott tartalékvaluta kosárhoz.

Szerep a regionális konfliktusokban

Kína „öt elve a békés együttélésért” továbbra is külpolitikájának alapja. A szerző felsorolja az elveket, melyek a következők: a szuverenitás és területi integritás kölcsönös tiszteletben tartása, kölcsönös agresszió-mentesség, kölcsönös nem-beavatkozás egymás belügyeibe, egyenlőség és kölcsönös előnyszerzés, valamint békés együttélés.

A szír elnök, Bashar al-Assad nemrégiben kedélyesen beszélt a szír-kínai kapcsolatokról, egy, a kínai Phoenix Television által készült televíziós interjúban. Kína ismételten jelezte álláspontját, miszerint tiszteletben tartja a szuverenitást és nem kíván beavatkozni a konfliktusba. Szerintük „*Szíria pozitív fejlődést mutat, különösen a tavalyi aleppoi csata után, a háborús terror tekintetében*”. A konfliktus külön megbízottja, Xie Xiaoyan azt mondta, hogy Kína szoros együttműködést tervez Oroszországgal egy lehetséges politikai megoldás kialakítása kapcsán.

Hindy megemlíti, hogy Kína minde mellett konzisztensen támogatta a jemeni Abd-Rabbu Mansour Hadi kormányát jelenleg is zajló Houthi-k elleni háborújában, a beavatkozás kerülésére és a szu-

verenítésre hivatkozva. Kína hivatalos hírügynöksége, a Xinhua bejelentette: „Kína aggodalmát fejezi ki a Houthi-GPC kormánnyal kapcsolatban és megerősíti támogatását a nemzetközileg elismert kormány mellett, illetve nagyobb szerep vállalására készül a béke visszaállítása érdekében Jemenben.” Ez látszólag konfrontációt alakított ki Iránnal, amely állam erős támogatásáról biztosította a Houthi-kat és valószínűleg segítette őket a fegyverkezésben és a gyakorlatokban.

A régió leglobbanékonyabb konfliktusában, mely Izrael és Palesztina között áll fenn, Kína képes volt kiharcolni magának egy semleges pozíciót, és felajánlotta segítségét esetleges béketárgyalások lebonyolításában. A kapcsolat Izrael és Kína között nagyban kölcsönös gazdasági függésükön alapul, de Kína, arab szövetségesei felháborodásától tartva, továbbra is óvatos lépéseket tesz csak Izrael nyilvános támogatására. Xi elnök Netanyahu látogatása során úgy nyilatkozott, hogy a béke Palesztinával előnyös lenne mindkét fél számára, hozzátéve hogy Kína továbbra is a „két-állam” megoldás mellett áll.

Nehézségek a hazai muszlim lakossággal

Kínának nehézséget jelent a határain belüli muszlim lakosság kezelése, ezt pedig gyakran komplikáló tényezőként említik a kínai befolyás Közel-Keleti növelésekor, habár eddig csak kevés közel-keleti politikus beszélt a problémáról nyilvánosan. A figyelem fókusza leginkább a Xinjiang független etnikai régió van, amit körülbelül 11 millió muszlim népesít be az ujgur etnikai csoportból. Az olajban gazdag régió a stratégiaileg fontos nyugati határnál helyezkedik el, Közép-Ázsia kapujában, tehát különösen fontos az OBOR projekt szempontjából.

A szerző kicsit részletesebben is kifejti az ujgurokkal kapcsolatos helyzetet. Az ujgur mozgalom elszakadási kísérletei azon a tényen alapszanak, hogy az ujgurok nem kínaiak, hanem törökök Közép-Ázsiából. A régió mindössze 1949 óta tartozik kínai kontrol alá, amikor a kínai hadsereg legyőzte az ujgur és kazah felkelőket, majd betelepítette a főleg han etnikai csoportot a területre. Ma az ujgur-han kapcsolat feszült, az ujgurok diszkriminálva vannak a munkáltatók által, több hagyományukat pedig tiltják.

A katonai költekezés és nemzetközi lábnyom

Kína katonai büdzséje 145 milliárd dollár volt 2016-ban, a második legtöbb a világon (US: 600 milliárd), dacára a csökkenő ütemben növekedő gazdasági teljesítménynek.

A PLA (People's Liberation Army) növelte katonai gyakorlatainak számát az orosz haderőkkel, ez része egy összességében szorosabb együttműködésnek. Kína jelenleg építi első külföldi katonai bázisát a kis afrikai ország, Djibouti stratégiaileg értékes területén, mindössze 32 kilométerre Jemen partjaitól. Azt állítják, hogy pihenő állomásként fog funkcionálni a kalózkodás ellenes tevékenység számára, amelyet hosszú ideje folytatnak. 2012-ben még minden ötödik kínai hajó szembenézett Szomáliai kalózkodással, és bár a fenyegetés enyhült a közelmúltban, a kínai beavatkozás mértéke nem csökkent. A világ tengeri szállítmányainak közel harmada – beleértve Kína 1 milliárd dollár értékű napi szállítmányait – halad el Djibouti partjai mellett, ahol több európai országnak is van már bázisa.

Kína küldte viszont a legtöbb békefenntartót az Afrikai régióba a UNSC tagok közül, több mint 2600 katonát, ren-

dórt és szakértőt delegálva, és tovább kívánja növelni szerepét a, 8000 főre növelve az állandóan ott állomásozó csapatokat a következő öt év során.

Áldás a Közel-Keletnek?

A tanulmány utolsó része kifejti, hogy Kína nyugatra fordulása talán nem teljesen úgy valósul meg, ahogy az elemzők jósolták, de az erősödő hatalom gazdasági nagylelkűsége sokak szerint áldás a Közel-Keleten. Lehet, hogy Kínát a merkantilista politikája miatt sokan kritizálják, de az ország bizonyította, hogy hajlandó részt venni a régió gazdasági tevékenységeiben, mint ahogy például Egyiptomban vagy Szíriában teszi. Sok további befektetés valószínűsíthető a régióban, ahogy a kiemelkedően ambíciózus tervei az OBOR programban elkezdenek tetet ölteni.

Katonai fronton az Egyesült Államok külpolitikusi feltehetően szemmel tartják Kína növekvő fegyverértékesítéseit a régióban, és a dróngyárat Szaúd-Arábiában. Kína ígétét, miszerint erősíti a kooperációt Oroszországgal, szintén érdemes szemmel tartaniuk, ugyanakkor a terrorelhárítás oldalán lehetséges, hogy együttműködés alakul majd ki Kína és az Egyesült Államok között.

A szerző végezetül leírja, hogy ahogy Kína gazdasági és katonai beavatkozása növekszik a régióban, akár úgy is dönthet, hogy diplomáciai úton is kipróbálja magát. Az Izraellel és Palesztinával ápolt jó kapcsolata által Kína válhat majd a lebonyolítóvá az esetleges tárgyalásokban. Továbbá Kína ugyanúgy semleges pozícióban van két közeli szövetségeseinek, Iránnak és Szaúd-Arábiának a konfliktusában is.

Ha a szuperhatalmak korábbi tapasztalatai mérvadóak, akkor Kínának nehéz lesz fenntartania semleges szerepét a Közel-Keleten, miközben növeli a diplo-

máciai és gazdasági befolyását. Egy relevánsabb példa lehet talán Kína szerepe és hajthatatlan gazdasági és fejlesztési aktivitása Afrikában és Latin-Amerikában. A kínaiak drámaian megváltoztatták a tájat számos afrikai és latin-amerikai országban elsősorban olyan befektetésekkel, amelyek legfőképpen saját gazdaságuk számára hasznosak, de ugyanakkor rengeteg helyi munkát is teremtenek és az infrastruktúrát is fejlesztik. Elismerték „növekvő fájdalmaikat” az afrikai országokkal való kapcsolataikban és megpróbálták megerősíteni őket abban, hogy nem követik a nyugati gyarmatosítók mintáját. Érdekes lesz figyelni, hogy egy, a gyarmatosításra hasonlóan érzékeny régióban hogyan fogadják majd Kína növekvő befolyását.

PERLAKY MÁTÉ

Az amerikai hatalom határai

JOSEPH S. NYE, JR.: LIMITS OF AMERICAN POWER
AMERICAN JOURNAL OF POLITICAL SCIENCE, VOLUME 131, NUMBER 2, SUMMER 2016, P 267-283

Joseph S. Nye, Jr. a Harvard Egyetem Kennedy Közigazgatási Iskolájának professzora és korábbi dékánja. Számos könyve és publikációja jelent az USA hatalmi és világpolitikai helyzetéről, köztük olyan címekkel, mint a „The Powers to Lead” vagy a „The Future of Power”.

A szerző a cikk bevezetőjében az egykori francia külügyminiszter, Hubert Védrine szavait idézi, miszerint az USA vezető szerepe ma kiterjed mind a gazdaságra, mind pénzügyekre és a katonai erőre, de ugyanígy az életstílusra, nyelvre, közízlésre is, és teszi ezt úgy, hogy még az ellenségei is csodálva nézik. Ez a gondolat remekül